

Ўзбекистон республикаси халқ таълими вазирлиги

Республика таълим маркази

**Айрим фанлар чуқур ўрганиладиган давлат
ихтисослаштирилган умумтаълим
муассасаларининг 4-синфи учун
Тасвирий санъат фанидан**

Ўқув дастури

ТОШКЕНТ- 2015

Ихтисослаштирилган умумтаълим муассасаларининг 4-синфи учун Тасвирий санъат фанидан ўқув дастурига тушунтириш хати

Умумий ўрта таълим мактабларида «Тасвирий санъат» ўқув фани ўқувчиларда бадиий-эстетик маданиятни уйғун ривожланишига хизмат қилади ва шахс учун муҳим бўлган қатор сифатларни шакллантириш ва ривожлантиришга ёрдам беради. Бу эса ўқувчиларнинг миллий меросни ўзлаштиришлари учун ҳамда умуминсоний қадриятлар билан яқиндан танишишлари учун кўмаклашади. Мактабда тасвирий санъатдан ўтказиладиган машғулотлар қўйидаги вазифаларни амалга оширишни назарда тутди:

- ўқувчиларда бадиий-ижодий қобилиятларни ўстириш;
- ўқувчиларни теварак-атрофдаги нарса ва ҳодисалардаги гўзалликларни кўра билиш ва идрок этиш, ҳамда кузатиш асосида олинган ҳис-туйғу ва тушунчаларни ҳаётга татбиқ этишга ўргатиш;
- ўқувчиларнинг тасвирий-ижодий малакаларини шакллантириш;
- болаларда кўриш хотирасини, чамалаш қобилиятини, ранг сезишни, композицион маданиятни, фазовий фикрлаш, образли тасаввур ва комбинациялаш каби хусусиятларни ривожлантириш;
- халқ амалий санъти, тасвирий санъат билан таништириш орқали барча болаларни бадиий-эстетик дидини ўстириш;
- ўқувчиларни тасвирий ва амалий безак санъати, меъморлик асослари билан таништира бориб, уларда ушбу санъат турларининг ўзига хос хусусиятларини идрок этишга ўргатиш воситасида, уларни бадиий фикр доирасини кенгайтириш;
- ўқувчиларда амалий ва тасвирий санъатга қизиқиш ва муҳаббатни тарбиялаш;
- амалий ва тасвирий санъат, дарсларида олинган билим ва малакаларни ҳаётда қўллай олишга ўргатиш;
- эстетик ва эмотционал сезгирликни ўстириш.

Мактабда 1-4 синф тасвирий санъат дарсларида машғулотларнинг қўйидаги турлари бўйича ишлар олиб борилади:

Мазкур ўқув фанидаги таълим ва тарбия асосан икки бўлимдан (амалий ва назарий) ташкил топади: Амалий-бадиий фаолият. Идрок этиш. Амалий ишлар биринчи синфдан то тўртинчи синфгача, асосан ўқув масалаларини ҳал қилишга қаратилади. Композицион фаолият. Ранг ва буёқлар. Шакл, пропорция, конструкция. Бошланғич синфларда ўтиладиган амалий машғулотлар жараёнида болаларда ижодкорлик, мустақил фикр юритиш ва ишлаш қобилиятларини тарбиялаш етакчи ўринни эгаллайди.

Биринчи ва иккинчи синфлардаги каби 3-4 синфларда бўёқ билан ишлаш машғулотида рангларнинг турли тус ва оч-тўқлигини фарқлай билишга, керакли рангларни танлай олишга ўргатиш асосий вазифадир. Бу синфларда кўпроқ гуашь, акварель бўёғидан ва уларнинг аралашмаларидан фойдаланилади.

Мазкур ўқув предметининг характерли хусусиятларидан бири шундаки, унда амалий санъатга катта ўрин берилади. 3-4 синфларда ўқитувчи томонидан тавсия этилган нақш схемалари ва элементлари асосида болалар турли предметлар учун нақш ишлайдилар. Мустақил равишда ижодий нақшлар тузадилар, безак ишларини бажаридилар. Бу вазифаларни бажаришда асосий эътиборни декоратив композиция ва рангларга қаратадилар.

Машғулотларнинг турлари	Синф	
	4	соати
Борлиқни ва санъатни идрок этиш:		6
- Борлиқни идрок этиш		8
- Санъатни идрок этиш		
Натурага қараб тасвирлаш:		10
а) натурага қараб расм ишлаш		6
б) натурага қараб ҳайкал ишлаш		
Композицион фаолият:		14
а) рангтасвир композицияси		12
б) декоратив композиция		12
в) ҳайкалтарошлик композицияси		
Жами:		68

Борлиқни ва санъатни идрок этиш

1-2 синфларда ўқувчилар борлиқни ва санъатни идрок этиш билан бевосита дарснинг бошланишида 5-10 дақиқа мобайнида танишиб борадилар. Бу дарслар учун алоҳида мавзулар, ўқув соатлари ажратилмайди. Лекин, ўқув йили охирида ўтилган дарслар ҳажми жадвалда кўрсатилган соатларни ташкил этмоғи лозим.

3-4 синфларда эса бу машғулоти тури икки қисмга:

1. Борлиқни идрок этиш.
2. Санъатни идрок этиш кабиларга бўлиб ўрганилади.

Борлиқни идрок этиш

Борлиқни эстетик идрок этиш машғулоти одатда мавзули композитсияларни бажаришдан олдин ўтказилади. Бунда мавзуга оид композитсияга тегишли муҳим объектларни яхшилаб кузатадилар.

Борлиқни эстетик идрок этиш машғулотида ўқитувчи ўз имконияти ва шароитидан келиб чиқиб, дарсни суҳбат тарзида ёки амалий машғулоти билан қўшиб ўтказиши мумкин.

Борлиқни тўлақонли идрок этиш теваарак-атрофни, ҳаётдаги воқеа ва ходисаларни бевосита кузатиш асосида олинган таассуротлар, тушунчалар ҳамда атроф-муҳитга нисбатан эстетик муносабатда бўлиш сингарилар билан боғлиқдир.

Бошланғич синфларда болалар ўсимликлар, ҳайвонлар, қушлар, балиқларни кузатидилар, табиатнинг турли фасллардаги кўринишлари ҳақида

тасаввурга эга бўладилар. Бошланғич синфларда борлиқ ҳақида суҳбатлар ўтказиш ўқувчиларга ҳаётдаги баъзи бир ҳодисаларни кенгроқ билиб олишларига ёрдам беради, нарсаларнинг шакли, тузилишини маълум миқдорда таҳлил қилиш ва умумлаштириш қобилиятларини ўстириш имконини яратади.

Меъморлик ва қурилиш ишлари, шаҳар ва қишлоқ манзарасининг ўзига хослиги ва гўзаллиги, меъморликнинг табиат билан боғлиқлиги ҳамда биноларнинг турли кўринишлари билан танишиш ўқувчиларнинг бадиий фаолиятига самарали таъсир кўрсатади. Болаларнинг бадиий фаолиятини фаоллаштиришга меҳнат жараёнларининг гўзаллиги ҳамда меҳнат қуроллари ҳақидаги суҳбатлар, юртимиз ва қўшни ўлкалар табиати ва халқларнинг ҳаёти билан таништириш ҳам катта ёрдам беради.

Санъатни идрок этиш

Мазкур бўлимнинг мақсади ўқувчилар томонидан санъат асарларини онгли идрок этиш ва баҳолаш, унинг жамият ва одамлар ҳаётидаги аҳамиятини тушунишга ёрдам беришдан иборат.

Санъатни идрок этиш бўлимида қўйидаги ўқув ишларини ҳал этиш кўзда тутилади: Санъатнинг образли тили билан танишиш (бадиий образдаги шакл ва мазмун бирлиги тушунчасини ривожлантириш). Асар ҳақида мустақил фикрга эга бўлиш ва уни баён қила олиш. Санъат ва унинг тарихи ҳақида тушунча ва билимларга эга бўлиш. Иборалар (атамалар)дан фойдалана билиш.

Бадиий образни идрок этиш малакаларини ривожлантириш - санъат асарларини ўрганишнинг асосидир. Ўқувчилар асар ҳақида мулоҳаза юритиб, идрок этишни, унинг мазмунини махсус терминларни қўллаган ҳолда сўзлаб беришни, шунингдек, асарда қўллаган тасвирий воситаларни пайқаб олиш ва уни таъкидлаб ўтишни билишлари лозим.

Санъатни идрок этишга 1-2 синфларда махсус соатлар ажратилмайди, у хотира ва тасаввур асосида расм ишлаш машғулотларида амалга оширилади. 3-синфдан бошлаб эса санъатни идрок этиш бўйича махсус дарслар ташкил этилади.

Санъатни идрок этиш бўлими ўқувчи шахсининг ривожига кўмаклашиб, уни жаҳон маданиятининг буюк намуналари билан таништиради, бадиий дидини шакллантириб, санъатни севишга ўргатади.

3-4 синфларда тасвирий санъат асарларини идрок этишга оид ўқув материаллари ўқувчиларнинг амалий ишлари билан боғиқ ҳолда бериб борилади. Санъат асарларининг нусхаларини кўрсатиш ва улар ҳақида сўзлаб бериш болаларда санъатга қизиқишни орттиради ва шу соҳада шуғулланишга йўллайди. Асарларни намойиш этишда болалар унда ифодаланган асосий фикр ва қўлланилган бадиий-тасвирий воситалар билан таништирилади.

Дастурда ўқувчиларга намойиш этиладиган санъат асарларининг намунавий рўйхати мўлжалдан кўпроқ берилган. Бундан мақсад ўқитувчиларнинг шароитидан келиб чиққан ҳолда уларга санъат асарларини танлаб олишларига имкониятларни кенгайтиришдир.

Натурага қараб тасвирлаш

Натурага қараб тасвирлаш икки турга бўлинади: а) натурага қараб расм ишлаш; б) натурага қараб ҳайкал ишлаш. Натурага қараб расм ишлаш ўқувчиларда нарса ва ҳодисаларнинг ҳажми ва фазода жойлашуви, уларнинг бир мунча типик

белгилари ҳақида тасаввурга эга бўлиш имконини беради, тасвирлаш малакаларини ўстиради.

Дарс жараёнида ўқувчилар тасвирланаётган нарсанинг мазмунига мос келишини эътиборга олишлари, расм ишлашда барча ифодаланаётган деталларнинг асосий бош мақсадга бўйсундирилишини, бунда тасвирлашнинг энг ифодали йўлини топа билишни ўрганишлари зарур бўлади. Улар расмда нарсаларнинг нисбати, шакли тузилишини, рангини кўра билиш ва тўғри акс эттира олишга, тасвирнинг эстетик ифодалилигини хис эта олишни ўрганиб олишлари лозим. Ўқувчилар режага қараб турли бадиий материаллардан фойдаланишни билишлари ҳам зарур.

3-4-синфларда натурага қараб тасвирлаш дарсларида, ўқувчилар аввал тасвирланаётган нарсанинг умумий ва эстетик жиҳатдан аҳамиятли томонларини аниқлаб оладилар, кейин эса нарсанинг қисмлари ва деталларини акс эттиришни ўрганадилар.

Натурага қараб расм чизиш вазифалари 1-2 дарс давомида ва қисқа муддатли (5-15 дақиқа давомида бажарадиган лавҳа ва чизгилар) бўлиши мумкин. Лавҳа ва чизгилар дарснинг муайян мавзусидан келиб чиқиб, дарснинг бошланиш қисми, ўртаси ёки охирида бажарилиши мумкин. Ўқувчиларнинг кўриб, эслаб қолиш қобилиятини, макон ҳақидаги тасаввурларини ривожлантириш учун уларга эслаб ва тасаввур қилиб расм чизиш бўйича кўпроқ вазифа бериш керак бўлади.

Рангтасвир машғулотларида болалар эътибори ранглар уйғунлигини идрок қилишни ривожлантиришга, акварель ёки гуашь бўёқлари билан аслига қараб, эслаб қолиб ва тасаввур қилиб чизишга қаратилган.

Натурага қараб расм ишлаш машғулотларида ўқитувчи болалар эътиборини тасвирланаётган объектларнинг нафис ва гўзаллигини рангларнинг ҳамоҳанглигини, шакл мутаносиблигига, тасвирланаётган буюмлар орасидаги ўзаро мантиқий боғлиқлик кабиларга қаратади. Ўқувчилар эса расм ва рангтасвирнинг рассом фикрлари, сезгиларини ифодаловчи, борлиқни акс эттирувчи асосий восита эканлигини англай олоқлари лозим.

Натурага қараб ҳайкал ишлаш машғулотларида натурани кўра билиш, унинг асосий шаклини, ҳажмини, тузилиши ва ўзаро нисбатларини ажрата олишга ўргатади. Шунингдек, бундай машғулотларда ҳайкалтарошликда қўлланиладиган материал ва асбоблар билан ишлаш юзасидан муайян билим, малака ва кўникмалар ҳосил қилинади. Булардан ташқари ўқувчилар тузилиши жиҳатидан унчалик мураккаб бўлмаган ҳайкалларни алоҳида-алоҳида ва яхлит лой бўлакларидан ишлаш йўллари ҳам ўзлаштирадилар.

Бундай дарсларда болалар ҳажми ва рельефли ҳайкаллар ишлайдилар. Натура учун нарсанинг ташқи тузилиши, ранги, пропорциялари аниқ кўриниб турадиганлари танлаб олинади.

Ҳайкалтарошлик ишларида натура ҳажмдор қилиб тасвирланаётганлиги туфайли иш жараёнида турли томонларга айлантириб турилади. Машғулот ўтказилаётган хонада натуранинг шакли яқол кўриниб туриши мақсадга мувофиқдир.

Композицион фаолият

Бу бўлим дастурда етакчи ўринни эгаллайди ва қўйидаги қисмлардан ташкил топади:

- а) рангтасвир композицияси;
- б) декоратив композиция;
- в) хайкалтарошлик композицияси.

Рангтасвир композицияси мавзу асосида, хотира ва тасаввурдан расмлар ишлаш тарзида ташкил этилади. Бунда танланган мавзуга кўра, унинг элементлари қоғоз юзасида бир-бирига боғлиқ ҳолда жойлашиб, яхлит композицияни ҳосил қилади. Ўқувчилар мавзу мазмунига мос келадиган композицияни топиш учун бир қанча хомаки ишлар, эскизлар ишлайдилар ва улардан мақсадга мувофиқ келадиганларини танлаб олиб, композиция тузишда қўлайдилар. Мавзули композициялар тузишда деталларнинг ўрнини алмаштириш, қўшимча деталлар киритиш орқали композиция мазмунини бойитиш кабилар ҳам муҳим аҳамият касб этади. Мазмунни ифодалашда композициянинг асосий қонуниятларига риоя қилиш лозим. Булар композициянинг бир бутунлиги, деталларни, шаклларни, рангларни хиллаштириш ва улар ўртасидаги қарама-қаршилик асардаги ҳамма воситаларни бош ғояга бўйсундиришдан иборат.

Композицияда асар яратишнинг муайян қонунчиликлари симметрия, носимметрия, мувозанат, деталларнинг ўлчови, шакли, ранги кабиларга риоя қилинади.

Рангтасвир композицияси машғулотлари асосан теварак-атрофдаги ҳаётни акс эттирувчи мавзуларда расм ишлашга асосланади.

Композицион фаолият дарсларида ўқитувчи болаларга бир ёки бир неча мавзунини тавсия этади. Ўқувчилар эса мавзулардан бирини танлаб, шу асосда композиция тузадилар. Мавзу асосида расм чизишда ўқувчилар нарсаларнинг аслига қараб расм ишлаш, декоратив расм ишлаш, санъатни ва борлиқни идрок этиш дарсларида олган билим ва малакаларига таянадилар.

Адабий нарсаларга иллюстрациялар ишлаш ўқувчиларнинг энг қизиқарли машғулотларидан бўлиб, унда болалар эртақ, ҳикоя, масалдаги қаҳрамонларнинг образларини ўз расмларида ифодалашга ҳаракат қиладилар. Бу ишлар бевосита китобларни ташқи ва ички безағи билан боғлиқ ҳолда олиб борилади.

Замонавий мавзулардаги асарларга ёки достонларга ҳамда эртақларга композиция ишлаш учун аввало, болалар мавзуга оид одам, ҳайвон расмлари ва баъзи бир нарсаларнинг ўзига қараб расмини чизиб оладилар. Адабий асарларга иллюстрация ишлаш машғулотларида ўқувчиларга асарлардаги воқеа содир бўлаётган мамлакат ёки даврнинг маданияти, турмушнинг ўзига хос хусусиятлари, кийим-кечаклари, меъморлиги ва уларнинг характерли томонлари ҳақида сўзлаб бериш, унга оид нарсалар кўрсатиш керак бўлади.

Рангтасвир композицияси машғулотларининг вазифалари нарсаларнинг шакли, ранги, уларнинг гўзаллиги ҳақидаги тушунчалар бериш, энг қизиқ мавзу танлай олиш, қоғозда расмини тўғри жойлаштиришга ўргатиш кабилардан иборатдир. Булардан ташқари перспективани элементар қоидалари ҳақида тушунча бериш, мавзу асосида расм чизишда образ ва нарсаларнинг ўзаро муносабатлари, ёруғ, соя нисбатларини тўғри тасвирлашга ўргатиш ҳам композициянинг вазифасига киради.

Декоратив композиция турли шаклдаги нақшларнинг намунасида кўчириш ва мустақил ижодий нақш ишлашни ҳамда амалий безак ишлари сингариларни қамраб олади. У ўқувчиларга турмушда учрайдиган нарсаларнинг

вазифалари, уларнинг шакли, безак элементларининг ўзаро боғликлиги ҳақида тушунча беришни ҳамда юксак маҳорат билан тасвирланган нарсаларни дидсиз, пала-партиш ишланган нарсалардан фарқ қила билишга ўргатишни, шунингдек, уларнинг бадиий дидини тарбиялашни мақсад қилиб кўяди.

Декоратив композиция дарсларида болаларга ҳар қандай нақшларнинг элементлари теварак-атрофдаги нарса ва ҳодисалардан олингани ҳақида тушунча берилади.

3-4 синфларда декоратив тарзда қайта ишланган табиий ва геометрик шаклларга асосланган йўлсимон, квадрат, доира, тўртбурчак шакллардаги нақшлар чиздириш давом эттирилади.

Декоратив композиция ишларидан аввал нақш тузишда ишлатиладиган элементларни ўзига қараб расмини чизиш лозим. Шунингдек, ўқувчиларга табиий шаклни стилизациялаштириш бўйича машқ қилдириш фойдалидир. Стилизациялаштириш декоратив тарзда қайта ифодаланадиган шаклларнинг тузилиши, силуети, рангига тааллуқлидир.

Декоратив ишларда аппликациядан кенг фойдаланилади. Улар танланган мавзунинг мазмуни ва композициясига мувофиқ текис сиртда ишланиши мумкин.

Декоратив композиция дарсларида ўқувчилар турли рамзийлик намуналари билан ҳам танишадилар. Улар нақшли ва декоратив композициялар уцида ишлаб, турли хил буюмларга мустақил ишлов беришни ўрганадилар.

Декоратив-амалий санъат асарлари халқнинг гўзаллик, яхшилик ҳақидаги тасаввурларини болаларга етказиб, меҳнатни ва халқ усталари маҳоратини ардоқлашга ўргатади. Шу билан бирга ўқувчилар турли халқларнинг бугунги декоратив-амалий санъати ҳамда дизайн санъати билан танишадилар.

Рангшунослик ўқувчиларга ранглар ва унинг номлари, туслари ҳамда уларнинг кишилар ҳаётидаги аҳамияти ҳақида билимлар беришни вазифа қилиб кўяди. Рангтасвир, декоратив ишларни бажариш жараёнида асосий ва ҳосила ранглар, уларнинг туслари ҳақида иш олиб бориш ўқувчиларда рангшунослик бўйича билим, кўникмалар ва малака ҳосил қилишларига ёрдам беради.

3-синфда ўқувчилар “ахроматик ранглар” ҳақида тушунчага эга бўладилар. Шунингдек, ахроматик ва хроматик рангларнинг ўзаро ҳамкорлигидан рангтасвир ишлашда, декоратив ишларни бажаришда самарали қўллашни ўзлаштирадилар.

Рангтасвир композицияларини бажаришда кўпинча манзараларни бўёқлар орқали тасвирлаб, унинг таъсирчанлиги оширилади. Расмда узоқ-яқинликни ифодалашда “ранг перспективаси”га риоя қилиш мақсадга мувофиқдир.

Ҳайкалтарошлик композицияси реал ҳайкалтарошлик ва декоратив ҳайкалтарошликларга бўлинади. Реал ҳайкалтарошликда ўқувчилар ўқитувчи томонидан тавсия этилган мавзуларда ҳайкалларни аслига ўхшатиб ишлайдилар.

Ҳайкалтарошлик машғулотларида ўқувчилар лой ёки пластилиндан думалоқлаш, босиб ялпайтириш, сиқимлаб чўзиш, ортиқча қисмларини махсус сидирғич ёрдами билан олиб ташлаш, стек билан ишлаш усуллари билан танишадилар.

Ҳайкалтарошлик маҳсулотларида икки хил иш услуби мавжуд бўлиб, улар яхлит, алоҳида-алоҳида лой ёки пластилин бўлакларига ишлов бериш орқали амалга ошади.

3-4-синфларда анча мураккаб вазифалар ҳал қилиниб, унда болалар якка ёки гуруҳ бўлиб бажарадилар.

Декоратив ҳайкалтарошликда ишлов бериш усуллариининг соддалиги, шаклларнинг оддийлиги ўқувчиларда катта қизиқиш уйғотади. Декоратив ҳайкалтарошлик машғулотларида ўзбек халқ сополдўз усталариининг декоратив ҳайкалларида (майда пластика) кенг фойдаланиш болаларни ижодий ривожланишига катта таъсир кўрсатади.

Лойдан ишланган ҳайкалларга безак берилганидан сўнг гуашь бўёғида бўяб, устидан лак қопланади. Лекин айрим ишлар бўёксиз ишланиши ҳам мумкин.

Амалий ва тасвирий санъат дарслари кўргазмали қуроллар ва замонавий техника воситалари билан жиҳозланиши керак. Ўқитувчи ўқувчиларнинг иш жойини машғулотга тайёрлаши ва иш тугагач, уни йиғиштириб қўйишга, иш жараёнида санитария-гигиена қоидаларига риоя қилишга одатлантириб бориши лозим.

Машғулотлар мазмуни **4-синф** **Борлиқни идрок этиш (6 соат)**

Борлиқни идрок этиш машғулотларининг вазифаси қуйидагилардан иборат: санъат, транспорт, қурилиш ва қишлоқлардаги кишилар меҳнатининг ўзига хос томонлари билан таништириш; кузатилган меҳнат жараёнларидан олинган таассуротлардан тасвирий фаолиятларда фойдаланишга ўргатиш; ўқувчиларнинг кузатувчанлиги ва хотирасини, образли тафаккурини янада ўстириш.

Инсонларни турмуш тарзи ва меҳнат фаолияти хусусиятларини кузатиш ва идрок этиш.

Турмушда ранглارнинг тутган ўрни ва уларнинг киши рўҳиятига, кайфиятига таъсири ҳақидаги тушунчаларини кенгайтириш, тасвирий санъат асарларида тасвирланган воқеа-ҳодисаларнинг таъсирчан чиқишида рангларнинг аҳамияти тўғрисида назарий маълумотлар бериш; ҳаво перспективаси ҳақидаги тушунчаларни кенгайтириш; рангларнинг илиқ ва совуқ, тўқ ва оч тусларини ўз ўрнида қўллаш ҳақидаги билимларини мустаҳкамлаш.

Намунавий топшириқлар: *Яқин атрофдаги қурилишлар, ферма ва пахтани қайта ишлаш корхоналаридаги турли таъмирлаш ишлари олиб борилаётган жойлардаги меҳнат жараёнларини идрок этиш.*

Санъатни идрок этиш (8 соат)

Санъатни идрок этиш машғулотларининг вазифаси қуйидагилардан иборат: тасвирий санъат турлари (рангтасвир, ҳайкалтарошлик ва графика), рангтасвир асарларининг асосий жанрлари (манзара, натюрморт) билан таништириш; болаларнинг бадиий фикр доирасини кенгайтириш; тасвирий санъатни севиш ва уни қадрлашга ўргатиш; тасвирий санъат асарларига нисбатан сезгирликни ўстириш ва улар ҳақида мустақил фикрлар билдира олишга ўргатиш.

Намунавий топшириқлар: *Тасвирий санъат турлари (рангтасвир, ҳайкалтарошлик, графика) ҳақида суҳбат. Рангтасвир жанрлари (манзара, натюрморт) ҳақида суҳбат. Ҳайкалтарошлик турлари (ҳайкал, рельеф), Графика*

(расм, плакат, иллюстрация) тасвирий санъатнинг бир тури. Қишлоқ жойлардаги "баҳорги ва кузги ишлар" мавзусида суҳбат ўтказиш ва бошқалар.

Натурага қараб тасвирлаш (16 соат)

Натурага қараб тасвирлаш машғулотларининг вазифаси қуйидагилардан иборат:

а) Натурага қараб расм ишлаш (10 соат)

Нарсаларнинг симметрик тузилишига, шаклига, рангларнинг гўзалликларига жалб этган ҳолда саводли расм ишлаш малакаларини такомиллаштириш; бўёқларнинг мураккаброқ аралашмалари ва турлича ранг тусларидан фойдаланишга нарсаларнинг соя ва ёруғ қисмларини, бўёқларнинг оч ва тўқ туслари ёрдамида ифодадай олишга; уларнинг тузилиши, шакли, ранги, ўлчовларини ҳамда ўлчов нисбатларини тасвирлай билишга ўргатиш.

Намунавий топшириқлар: Кузги гуллар, гуллаётган дарахт шохчаси, қовун, анор, чойнак, пиёла ўйинчоқ-тойчоқ кабиларни ўзига қараб алоҳида ёки гуруҳ шаклида расмларини ишлаш.

б) Натурага қараб ҳайкал ишлаш (6 соат)

Тасвирланаётган нарсаларнинг шакли, тузилиши, ҳажми ва ўлчов нисбатларини ҳис этиш ҳамда уларни аслига яқинлаштирган ҳолда тасвирлай олишга ўргатиш; лой, пластилин каби материаллар билан ишлаш малакаларини янада ўстириш; тасвирланаётган одам, ҳайвон, қуш ҳайкалларини яхлит ёки алоҳида-алоҳида лой (ёки пластилин) бўлакларидан ишлаш йўллариини ўзлаштириш; одам, ҳайвон ва қушларни ҳаракатдаги расмини тўғри тасвирлашга ўргатиш.

Намунавий топшириқлар: Ўйинчоқ фил, жирафа, шер, хўроз, ҳайвон ва қушларнинг ўзига ёки расмига қараб ҳайкалларини ишлаш.

Композицион фаолият (38 соат)

а) Рангтасвир композицияси (14 соат)

Атроф-муҳитда рўй бераётган воқеа ва ҳодисаларни кузатиш; композиция ишлашда деталларни тўғри жойлаштириш, унинг мувозанатини сақлаш қоидаларига риоя қилишга ўргатиш; рангтасвирда асосий бўлақларни бўрттириб кўрсатишга ўргатиш (Ранг, шакл, ёруғ-соялар ёрдамида ажратиб кўрсатиш ва бошқалар); элементар тарзда чизикли ва ҳаво перспективаси қоидаларидан фойдаланган ҳолда расм ишлашга ўргатиш; рангтасвирда динамик ҳаракатни, қувончли кайфиятни, маънос об-ҳавони турли воситалар (ранглар, шакллар) ёрдамида ифодадай олишга ўргатиш.

Намунавий топшириқлар: "Меҳмонлар меъморчилик ёдгорликлари олдиди", "Баҳор келди", "Тоғларнинг баҳорги кўриниши", "Наврўз байрами" (жамоа ишлари), "Пойга", "Ёмғирли кун", "Спорт ўйинлари", "Вертолёт учиб келди", "Ҳиндча рақс", "Олтин фасл", "Қовун сайли", "Шум бола" мавзусида расм ишлаш.

б) Декоратив композиция (12 соат)

Декоратив безак ишларини бажариш орқали ижодий қобилиятларини ўстириш; ўзбек халқ амалий санъати билан кенг таништириш ҳамда декоратив ишларда фойдаланишга ўргатиш; эртақ, ҳикоя, масаллар асосида иллюстрациялар ишлаганда тасвирланаётган нақшларнинг маъно жиҳатдан узвийликкаамал қилишга ўргатиш;

Намунавий топшириқлар: Ўзбек халқ амалий санъати намуналаридан доира, тўғри тўртбурчак шаклида нақш намуналаридан кўчириш. "8-март" байрамига бағишлаб табрикнома тайёрлаш; "Сеҳрли гиламча" мавзусида аппликация ишларини бажариш. Ўзбек халқ эртакларидан "Ур тўқмоқ", "Сусамбил" ва "Вафодор ит" ҳикоялари асосида расм ишлаш.

в) Ҳайкалтарошлик композицияси (12 соат)

Ҳайкалтарошлик композициясини ишлаганда ундаги деталларни ўзаро боғланган ҳолда тасвирлашга ўргатиш; халқ ҳунармандлари каби ўйинчоқлар ясаш ва безашга ўргатиш, декоратив релеф ишлаш малакаларини ривожлантириш; ҳажмли декоратив ўйинчоқларнинг ҳайкалларини бадиий безашда мўйқалам ва бўёқлар билан ишлаш малакаларини ўстириш. Берилган мавзу асосида мустақил композиция ишлаш малакаларини шакллантириш.

Намунавий топшириқлар

“Афсонавий дев”, “Пойга”, “Хоккей ўйнаётган бола” мавзусида (жамоа бўлиб ва шахсий) ҳайкаллар ишлаш.

Фойдаланиш учун тавсия этиладиган тасвирий санъат асарларининг рўйхати:

А.Абдуллаев “Шаҳло” портрети; А.Мирзаев “Тўй”; Ж.Умарбеков “Қўшиқ”; А.Мирсоатов “Ғазалкент чироқлари”; З.Иноғомов “Куз”; Ў.Тансиқбоев “Чорвқ қурилишида”; Ж.Қуттимуродов “Соҳибжамол”; Т.Муҳамедов "Уч оға ини ботирлар", "Намаки" эртакларига ишланган иллюстрациялар; Қ.Башаров “Ўзбекистоннинг қўшиқ ва ўйинлари”, “Ҳосил байрами”; М.Набиев “Заҳириддин Муҳаммад Бобур” портрети; Р.Чориев “тулпорлар”; Б.Жалолов “Ибн Сино”; И.Ҳайдаров “Ўзбекистон кузи”; А.Бойматов “Абу Али Ибн Сино”; М.Мусабоев “Мирзо Улуғбекка ўранатилган ёдгорлик”; Д.Горлов. И.Ефимов, А.Комаров, В.Ватагин, Л.Казбековларнинг қуш ва ҳайвонларни тасвирловчи расмлари.